

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА
ПОЛІТЕХНІКА»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до проведення індивідуальних занять
з дисципліни «Регіональна політика ЄС»
для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання
за освітнім ступенем магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Методичні вказівки до проведення індивідуальних занять з дисципліни «Регіональна політика ЄС» для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання за освітнім ступенем магістр галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» /Укл.: А.Ю.Панкова. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2019, - 22 с.

Укладачі: А.Ю.Панкова,
к.е.н., доцент каф. менеджменту

Рецензенти: Н. М. Шмиголь
д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
Запорізького національного університету
Л. М. Бухаріна
д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту організацій та
логістики Запорізького національного університету

Відповідальний за випуск: Л.С.Кутідзе,
к.е.н., доцент каф. менеджменту

Затверджено
на засіданні кафедри
„Менеджменту”
Протокол № 10
від 12 червня 2019 року

Затверджено на засіданні НМК
ФЕУ
Протокол № 21
від 4 липня 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ	6
СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСУ	7
ТЕМАТИКА І ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ	9
ЗАВДАННЯ 1	9
ЗАВДАННЯ 2	12
ЗАВДАННЯ 3	15
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	17

ВСТУП

У процесі поглиблення європейської інтеграції відбувається як трансформація європейського політичного ладу в цілому, так і формування спільного адміністративного простору ЄС, характерною рисою якого є зближення адміністративних систем держав-членів. На основі цих процесів виник феномен європеїзації, який охоплює зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя держав-членів під впливом процесу європейської інтеграції. Процес європеїзації також має тенденцію до поширення на треті країни і особливо на ті, які є або кандидатами на вступ або такими, що визначили стратегію європейської інтеграції як пріоритет своєї внутрішньої та зовнішньої політики.

З огляду на це, дослідження сутності, основних принципів та шляхів формування і розвитку європейського адміністративного простору, процесу європеїзації систем державного управління держав-членів та країн-кандидатів, а також його впливу на публічне адміністрування в Україні має важливе як наукове, так і практичне значення. Тим більше, що реформування публічного управління у контексті курсу на європейську інтеграцію є важливою складовою базових політичних змін в Україні. Його необхідність обумовлюється рядом причин, серед яких необхідно відзначити, по-перше, існування перехідного суспільства, яке лише набуває рис демократичного. По-друге, це наявність системної кризи державного управління, яка проявляється в нездатності зберігати стан рівноваги, досягати раніше поставлених цілей. Причому система втрачає свою місію, виявляється нездатною до цілепокладання і стає недієздатною, у кращому випадку вона забезпечує діяльність органів державної влади в режимі функціонування. Тому поглиблення процесу адаптації державного управління України до стандартів ЄС актуалізує питання своєчасного аналізу, оцінювання та прогнозування впливу процесу європеїзації на публічне адміністрування в Україні з метою врахування його основних напрямів і тенденцій та відповідного коригування стратегії та тактики внутрішніх реформ.

Головним завданням курсу є набуття комплексу знань щодо загальних положень, принципів та методів організації системи

регіональної влади на адміністративній території та ефективно використання регіонального сукупного потенціалу.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні закономірності, принципи формування, функціонування та розвитку системи регіональної політики ЄС..

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліни, що передують вивченню цієї дисципліни – «Менеджмент», «Управління місцевим економічним розвитком», «Управління регіоном», «Технології публічного адміністрування», «Державне регулювання економіки та економічна політика».

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення навчальної дисципліни є формування у майбутніх фахівців управлінського мислення та сприятиме підвищення рівню загальноекономічної та управлінської підготовки студентів та спеціалістів, формуванню в них навичок науково-аналітичного опрацюванню проблеми із позицій державних та регіональних інтересів.

Завдання дисципліни: Важливість цієї навчальної дисципліни визначається особливостями сучасного перехідного періоду в економіко-соціальному та управлінському житті країни; розглядаються питання, пов'язані з формуванням регіональної політики, аналізуються економічні, соціальні, правові аспекти розвитку регіонів і зміни, які відбуваються в них за умов перехідної економіки, вступу в ВТО (для України), розглядаються базові положення ринкового реформування регіонів.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати - в процесі вивчення навчальної дисципліни студент має опанувати відповідну сукупність знань, вмінь та навичок, які повинні сприяти загально професійній підготовці майбутніх спеціалістів і забезпечити належне виконання ним покладених завдань у сфері управління, але для цього він повинен знати і розуміти наступне:

- основні цілі, напрямки, риси й зміст аспектів регіональної політики;

політичні, правові принципи, засади на яких ґрунтується регіональна політика;

інституціональну структуру та механізми реалізації регіональної політики;

питання, що стосуються реформування регіонального управління та сутність основних понять і категорій державного управління;

теоретико-методологічні засади формування регіональної політики;

закономірності управління на регіональному рівнях;

вміти - застосовувати на практиці результати вивченої дисципліни розуміти сучасні теорії регіонального управління формуванню сучасного економічного мислення, виробленню навичок у застосуванні форм і методів регіонального управління, обґрунтування перспективних напрямів його розвитку з метою підвищення економічного ефекту, для сприяння і застосування цих знань у майбутній практичній діяльності; аналізувати проблеми регіонального розвитку; визначати переваги й недоліки тих чи інших управлінських рішень; давати порівняльну характеристику рівня соціально-економічного розвитку регіонів; оцінювати економічні стосунки з сусідніми регіонами країн СНД та ЄС.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСУ

ТЕМА 1. Витоки регіональної політики ЄС, її мета та правові засади

Витоки регіональної політики ЄС. Мета регіональної політики ЄС та основні виклики, з якими вона стикається на сучасному етапі. Правове підґрунтя регіональної політики ЄС та процедура прийняття рішень .

ТЕМА 2. Практика здійснення регіональної політики ЄС

Основні цілі регіональної політики ЄС. Інструменти регіональної політики ЄС. Механізми та принципи реалізації регіональної політики ЄС. Оцінювання політики згуртування .

ТЕМА 3. Економічне, соціальне та територіальне згуртування

Тенденції зміни ВВП та зближення на національному та регіональному рівнях. Додана вартість політики згуртування. Європейська політика сусідства та її вплив на розвиток регіонального співробітництва .

ТЕМА 4. Історичний досвід європеїзації державного управління та місцевого самоврядування в Україні

Поняття європеїзації. Європеїзація систем державного управління держав-членів.

ТЕМА 5. Європейський адміністративний простір.

Поняття Європейського адміністративного простору. Принципи європейського адміністративного права. Рушійні сили наближення адміністративних систем. Рівень наближення адміністративних систем. Шляхи розбудови європейського адміністративного простору.

ТЕМА 6. Європеїзація посткомуністичних країн

Особливості європеїзації посткомуністичних країн. Основні етапи європеїзації посткомуністичних країн. Європеїзація політики охорони навколишнього середовища в посткомуністичних країнах Центральної та Східної Європи. Процес «Довкілля для Європи». Передвступне співробітництво з ЄС.

ТЕМА 7. Європейське врядування

Біла книга з європейського врядування. Реформування європейського врядування . Принципи ефективного врядування.

Формування європейського громадського простору . Покращення законотворчого процесу.

ТЕМА 8. Вплив політики ЄС

Оцінювання впливу політики ЄС. Використання експертного середовища. Децентралізація за допомогою агентств. Конвергенція національних політик: відкритий метод координації. Застосування права Співтовариства. Багаторівневе врядування.

ТЕМА 9. Основи державно-приватного партнерства

Трактувань і визначень державно-приватного партнерства. Класифікація форм державно-приватного партнерства. Контракти на послуги (державні контракти). Спільна діяльність держави та бізнесу. Часткова передача об'єкта у власність приватному сектору. Правовий статус державного партнера.

ТЕМА 10. Моделювання проектів державно-приватного партнерства в Україні

Фінансовий аналіз та моделювання проектів державно-приватного партнерства в Україні.

ТЕМА 11. Досвід реформування територіальної організації публічної влади в країнах Центральної та Східної Європи в процесі європейської інтеграції

Країни Балтії. Литовська Республіка. Естонська Республіка.

ТЕМА 12. Досвід реформування територіальної організації публічної влади в країнах Центральної та Східної Європи в процесі європейської інтеграції

Країни Центральної Європи Республіка Польща.

ТЕМА 13. Досвід реформування територіальної організації публічної влади в країнах Центральної та Східної Європи в процесі європейської інтеграції

Країни Центральної Європи Республіка - Словачька Республіка; Чеська Республіка.

ТЕМА 14. Досвід реформування територіальної організації публічної влади в країнах Центральної та Східної Європи в процесі європейської інтеграції

Країни Центральної Європи Угорщина. Країни Південно-Східної Європи Республіка Болгарія.

ТЕМАТИКА І ПЛАНИ ПРОВЕДЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

Завдання 1.

Формування *аналітичних звітів (з побудовою діаграм, графіків, таблиць тощо) за заданою тематикою.*

Написання аналітичного звіту виконується на тему **«Соціально-економічна модель країни ЄС».**

Аналітичний звіт виконується на прикладі конкретно обраної країни-члена ЄС. Структура звіту є стандартизованою:

Розділ I. Позиції країни у провідних світових рейтингах (за останні п'ять років):

1.1. Місце країни за рейтингом «Global competitiveness index» (Світовий економічний форум).

1.2. Місце країни за рейтингом «Doing business» (Світовий банк)

1.3. Місце країни за рейтингом «Human Development Index» (ООН)

1.4. Місце країни за рейтингом «Corruption Perceptions Index» (Transparency international).

1.5. Висновок.

Розділ II. Позиції країни в економіці ЄС (за останні п'ять – десять років):

2.1. Порівняльний аналіз обсягу та динаміки ВВП країни із середнім по ЄС.

2.2. Аналіз ВВП на душу населення країни та у відсотках від середнього по ЄС.

2.3. Аналіз структури ВВП країни за секторами та субсекторами економічної діяльності.

2.4. Аналіз динаміки та структури експорту країни (в тому числі – частка всередині ЄС).

2.5. Аналіз динаміки та структури імпорту країни (в тому числі – частка всередині ЄС).

2.6. Розрахунок індексу Беллі Баласси «Revealed Comparative Advantage» за основними статтями експорту та імпорту країни.

2.7. Аналіз міжнародної інвестиційної діяльності країни.

2.8. Аналіз структури, динаміки, причин виникнення і наслідків збільшення / зменшення зовнішньої заборгованості країни.

2.8. Аналіз показників зайнятості і безробіття та співставлення їх із середніми показниками по ЄС.

2.9. Аналіз темпів інфляції та співставлення із середнім показником по ЄС.

2.10. Аналіз дефіциту державного бюджету (у млн. євро та % від ВВП).

2.11. Висновок

Розділ III. Розробка матриці SWOT-аналізу. Обґрунтування рекомендацій з вдосконалення стратегії економічного розвитку країни.

3.1. Аналіз внутрішніх сильних (strengths) і слабких (weaknesses) сторін економічної та соціальної моделей розвитку країни.

3.2. Аналіз зовнішніх можливостей (opportunities) та загроз (threats) для економічного та соціального розвитку країни.

3.3. Складання матриці SWOT-аналізу з обґрунтуванням рекомендацій щодо:

✓ використання сприятливих тенденцій зовнішнього середовища (можливостей) для підсилення внутрішніх сильних сторін соціально-економічної моделі країни;

✓ використання сприятливих тенденцій зовнішнього середовища (можливостей) для усунення або зменшення внутрішніх слабких сторін соціально-економічного розвитку країни;

✓ використання внутрішніх сильних сторін країни для зменшення негативного впливу зовнішніх загроз соціально-економічного розвитку;

✓ недопущення посилення недоліків (слабких сторін) соціально-економічної моделі країни внаслідок інтенсифікації дії зовнішніх загроз.

3.4. Висновок

Виконання завдання аналітичного характеру потребує використання інформаційно-довідкових матеріалів:

– он-лайн статистичні бази Євростату, аналітичні матеріали та звіти Комісії ЄС, Директоратів Комісії ЄС та статистичних органів країн-членів ЄС;

– бази даних та знань таких міжнародних організацій, як МФВ, Світовий банк, ЮНКТАД, Heritage Foundation, Центру міжнародної конкурентоспроможності, Всесвітнього економічного форуму;

– статей загальновідомих західних і вітчизняних науковців, які аналізують зміст, поняття та основні категорії поставленої перед студентом проблематики.

Необхідно проаналізувати дані з інформаційно-довідкових матеріалів в динаміці не менше ніж за 5-10 років за допомогою статистичних показників, серед яких повинні бути абсолютні, відносні (темп росту, приросту, індекси), середні величини, показники варіації тощо. На підставі аналізу статистичних даних студент повинен виявити тенденції і встановити їх причини. Результати досліджень повинні бути представлені у вигляді нових таблиць, діаграм, графіків, що є обов'язковою вимогою до виконання завдання.

Висновки, зроблені за результатами дослідження, повинні супроводжуватися посиланнями на таблиці, на підставі яких вони робляться. Орієнтовний обсяг роботи з виконання завдань дослідницького характеру складає 8-10 сторінок (без врахування базових статистичних таблиць).

Завдання 2.

Пошук та огляд літературних джерел за заданою тематикою.

Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою виконується за обраною тематикою. Інформаційну базу для виконання цього завдання становлять аналітичні та статистичні матеріали, почерпнуті з довідникової, монографічної, навчальної літератури, видань науково-дослідних інститутів, центрів, служб, агенцій, Інтернет-мережі. Кількість використаних публікацій повинна бути не меншою 5. Метою критичного огляду наукових публікацій є аналіз і оцінка підходів науковців до розгляду і вирішення певної проблеми за темою дослідження. Обсяг дослідження не повинен перевищувати 5 сторінок.

Тематика письмових робіт

1. Порядок денний – 2000 (Agenda-2000) та Програма дій 2000-2006.
2. Країнові та наднаціональні порівняння в ЄС.
3. Соціальний порядок денний 2005-2010 рр. та Лісабонська стратегія ЄС (2000-2010).
4. Теорія “концентричних кіл”
5. Міждержавна кооперація, федералізм, функціоналізм, неофункціоналізм,
6. Соціально-інтегративний підхід, політичні мережі
7. Багаторівневе управління, неоінституційний підхід.
8. Концептуальні моделі розвитку євроінтеграції (різношвидкісна, вибіркова, концентричних кіл, основних груп, посиленого співробітництва).

9. Угода про створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (1951).

10. Угода про створення Європейського економічного співтовариства (1957).

11. Угода про створення Європейського співтовариства з атомної енергії (1957)

12. Маастрихтська угода про створення ЄС (1991)

13. Амстердамська угода (1997)

14. Ніщцька угода (2001).

15. Керівні принципи; послання; декларації; спільні стратегії, дії та позиції ЄС; “білі книги”; “зелені книги”.

16. Порівняння законотворчих процедур в ЄС.

17. Роль феномену м'якого права у розвитку правової бази ЄС.

18. Європейські Спільноти та Європейський Союз: діалектика взаємозв'язку.

19. Структурна побудова ЄС, гілки влади.

20. Компаративний аналіз функцій та повноважень органів та інституцій ЄС.

21. Повноваження та функції органів та агенцій ЄС, які не мають статусу офіційних інституцій.

22. Європейський економічний та соціальний комітет

23. Комітет регіонів

24. Європейська агенція захисту довкілля

25. Європол.

26. Європейський Інвестиційний Банк та Європейський Інвестиційний Фонд

27. Європейський омбудсмен, ОЛАФ.

28. Принципи та форми між інституційної взаємодії в ЄС

29. Процедури взаємодії між інституціями та органами ЄС.

30. Роль народу Європи у законотворенні та контролі інституцій.

31. Компаративний аналіз процедур взаємодія між інституціями в процесі нормотворення: звичайної законотворчої процедури, процедури отримання згоди та процедури консультації.

32. Склад, функції та повноваження узгоджувального комітету

33. Механізми демократичного контролю інституцій в ЄС.

34. Динаміка бюджетних видатків ЄС та відповідна трансформація його пріоритетів.

35. Паритетність у розподілі бюджету ЄС між країнами-членами.
36. Компліментарна модель фінансування європейських проектів.
37. Структурні фонди ЄС та фонд Згуртування.
38. Механізми та інструменти реалізації соціальної, регіональної, екологічної, конкурентної політик ЄС.
39. Роль та значення «чуттєвих галузей» європейської економіки.
40. Переваги та недоліки реалізації спільної аграрної політики ЄС.
41. Особливості реалізації енергетичної політики ЄС. Диверсифікація джерел енергопостачання в ЄС.
42. Роль рамкових угод у заохоченні міжнародного науково-технічного співробітництва в ЄС. Мета і завдання Європейського дослідного простору (ERA).
43. Промислова політика ЄС. Аналіз структурних зрушень в економіці країн-членів ЄС.
44. Особливості реалізації митно-тарифної та торговельної політики ЄС. Преференційні режими в торгівлі з ЄС. Механізми модуляції, градації.
45. Характеристика торговельних відносин ЄС з третіми країнами.
46. Фінансова конвергенція в ЄС.
47. Класифікація країнових моделей в ЄС за А.Сапіром.
48. Субсидіарність та децентралізація в ФРН.
49. «Шокова терапія» повоєнної трансформації.
50. Національні плани розвитку у Франції.
51. Еволюція системи державного регулювання. Децентралізація національної системи управління у Франції.
52. Трансформація британської моделі розвитку («тетчеризм») у 70-80-х р.р.
53. Чинники Ірландського економічного дива.
54. Роль державних та приватних холдингів у створенні нової економіки (Середземноморська економічна модель).
55. Регіональні суперечності розвитку. «Асистенціалізм» в Південній Італії.

56. Суть та основні особливості шведської моделі (модель Рена-Мейднера).

57. Причини уповільненого економічного зростання скандинавських країн у 30-х роках ХХ ст.

58. Роль спеціальних програм адаптації до членства «Проексешин» та «Пост-ексешин».

59. Роль та значення «Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами» (1994).

60. Самміти Україна-ЄС. Дорожня карта «Україна-ЄС».

61. Створення Спільного європейського економічного простору.

Завдання 3.

Написання реферату (есе) за заданою тематикою.

Тематика рефератів

1. Порівняльний аналіз основних теорій європейської інтеграції, оцінка наслідків їх практичної реалізації.

2. Сутність, особливості та мотивація етапів євроінтеграції.

3. Сучасні конкурентні позиції країн Європейського Союзу на світових ринках.

4. Рівень міжнародної конкурентоспроможності провідних європейських компаній за оцінками рейтингових агентств.

5. Сутність та наслідки реалізації Лісабонської стратегії розвитку ЄС (2000-2010).

6. Основні пріоритети розвитку ЄС згідно стратегії «Європа-2020».

7. Механізми стимулювання розвитку «економіки знань» в ЄС.

8. Зміна повноважень інституцій ЄС внаслідок прийняття Лісабонської угоди.

9. Порівняльний аналіз повноважень та функцій Ради ЄС, Європейської Комісії та Парламенту ЄС.

10. Аналіз структури і динаміки витрат бюджету ЄС.

11. Принцип компліментарності (співучасті у фінансуванні) як основа реалізації політики вирівнювання регіональних асиметрій в державах-членах ЄС.

12. Рамкові угоди з розвитку досліджень та інновацій в ЄС: основні напрями реалізації у XXI ст.
13. Розвиток трансєвропейських енергетичних мереж, диверсифікація джерел енергопостачання в ЄС та лібералізація енергетичних ринків як пріоритетні напрями енергетичної політики ЄС.
14. Інтеграція сфери науково-дослідних розробок держав-членів ЄС в рамках розбудови спільного Європейського дослідного простору (European Research Area).
15. Основні напрями та інструменти реалізації промислової політики ЄС.
16. Перспективи розвитку «сенситивних галузей» європейської економіки: металургійна, текстильна індустрія, сільське господарство, рибальство.
17. Торговельні війни між країнами-членами ЄС: інструменти вирішення конфліктів.
18. Особливості реалізації зовнішньої торговельної політики ЄС. Преференційні режими.
19. Фінансова конвергенція в ЄС.
20. Причини виникнення кризи єврозони: варіанти вирішення проблеми.
21. Конкурентні позиції німецького сектору автомобілебудування на європейському ринку.
22. Конкурентні переваги хіміко-фармацевтичного сектору ФРН.
23. Авіабудівна промисловість Франції.
24. Характеристика сервісного сектору Великобританії.
25. Чинники глобальної конкурентоспроможності фінансового сектору Великобританії.
26. Детермінанти «кельтського економічного дива».
27. Переваги та недоліки не диверсифікованої економіки на прикладі Ірландії.
28. Порівняльна характеристика сільськогосподарських секторів Італії та Іспанії.
29. Передумови та наслідки боргової кризи Греції.
30. Проблеми функціонування скандинавської соціально-економічної моделі на сучасному етапі розвитку.

31. Особливості розбудови економіки, що базується на знаннях у північноєвропейських країнах.
32. Оцінка відповідності Маастрихським критеріям держав-аплікантів на вступ до ЄС.
33. Інституційні основи зближення України з ЄС.
34. Гармонізація горизонтальних та секторальних політик України та ЄС.
35. Розвиток єврорегіонального співробітництва.
Стратегічна оцінка економічних передумов зближення України з ЄС.

Рекомендована література

Основна

1. Філіпенко А.С. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики / А.С. Філіпенко, О.В. Снігир. – Київ. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. – 63 с.
2. Европейская интеграция: учебник / под ред. О. В. Буториной. – М.: Издательский дом «Деловая литература», 2011. – 720 с.
3. Ткаленко, С.І. Європейський проектний менеджмент [Текст] : навч. посібник / С. І. Ткаленко, Л. П. Петрашко. - К. : КНЕУ, 2014. - 412 с.
4. Ткаленко С.І. Європейський проектний менеджмент [Электронный ресурс] : практикум: навч. посіб. / С. І. Ткаленко ; [редкол.: Д. Г. Лук'яненко (голова) та ін.] ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана", Ф-т міжнар. економіки і менеджменту. - Електрон. текстові дані. - К. : КНЕУ, 2014. - 192 с. (5 екз)
5. Экономика Европейского Союза : учебник / коллектив авторов ; под. ред. Р.К. Щенина. - М. : КНОРУС, 2012. - 560 с.

6. Європейська інтеграційна політика: навч. Посіб. / [А.М. Поручник, В.І. Чужиков, Д.О. Ільницький, О.А. Федірко]; за аг. Ред.. д-ра екон. Наук, проф. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2010. – 451 с.
7. Гнатюк М. М. Потенціал політичної суб'єктності Європейського Союзу в сучасній системі міжнародних відносин / М. М. Гнатюк. – Житомир : Рута, 2013. – 316 с.
8. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес. - К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. - 871 с.
9. Дзяд О. Спільні політики Європейського Союзу та їх значення для України : навч. посіб. / О.В. Дзяд, О.М. Рудік. - К. : Міленіум, 2009. - 668 с.
10. Європейські принципи державного управління/Пер. з ашл. О. Ю. Куленкової. - К. : Вид-во УАДУ 2000. - 52 с.
11. Європейська інтеграція / уклад. М. Яхтенфукс, Б. Колер-Кох. - К. : Києво- Могилянська академія, 2007. - 394 с.
12. Механізми координації європейської політики: практика держав-членів та країн-кандидатів/Н. Енидюк(ред.), А. Новак-Фар, Я. Еонцяж [таін.]. -К. : Міленіум, 2003. - 384 с.
13. Рудік ОМ. Вироблення політики та ухвалення рішень в ЄС : навч. посіб. / О.М. Рудік. - К. : Міленіум, 2009. - 278 с.

Допоміжна

1. Європейська інтеграція (збірник кейсів) / За заг. Ред. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2009. – 203 с.
2. Європейська економічна політика. Практикум: навч. посіб. / Є 24 [О.А. Федірко, В.І. Чужиков, Є.Г. Панченко, А.А. Грищенко та ін.]; за заг. ред. В.І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2010. – 214 с. (12,49 др. арк., особисто автор – 2,5 др. арк.)

3. Прокопенко Л.Л. Вступ до європейської інтеграції : навч. посіб. / Л. Л. Прокопенко. - К. : Міленіум, 2009. - 334 с.
4. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції [Текст] = Practical guide on conducting trainings in European integration studies : тренінг "Підготовка фахівців з європейської інтеграції" за програмою "Lifelong Learning" / [В. І. Чужиков, В. О. Токар, В. Г. Чужикова та ін.] ; за ред. В. І. Чужикова ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - Київ : КНЕУ, 2014. - 218 с. (10 екз)
5. Практикум з проведення тренінгів з європейської інтеграції. Тренінг «Інноваційно-інвестиційний розвиток ЄС» / [В. Чужиков, В. Токар, О. Федірко та ін.] ; за ред. В. І. Чужикова. - К. : КНЕУ, 2015. - 232 с.
6. Антюшева Н. Шведская модель Европейского Союза: концепции и практика // МЭ и МО. – 2000. - № 6. – с. 33.
7. Водопьянова Е.В. Культурная политика Европейского Союза // Современная Европа. – 2008. – №4.
8. Говорова Н.В. Экономика знаний: европейские реалии и перспективы // Современная Европа. – 2006. – №4. – С. 110-119.
9. Губені Ю. Розвиток і адаптація аграрної політики Чеської Республіки до інтеграційних вимог Європейського Союзу // Економіка України. – 2002. - № 7. – с. 78-82.
10. Европейский Союз в цифрах: население и ВВП стран-членов ЕС // Журн. европ. экон. – 2003. – Т. 2. - № 4. – с. 549-556.
11. Європейський Союз: основи політики, інституційного устрою та права./Інститут європейської політики (Берлін).переклад з нім. - :Заповіт, 2001.
12. Європейська інтеграція та Україна / за ред. В.Є. Новицького, Т.М. Пахомової, В.І. Чужикова. Навчально-методичний посібник. - К.- Кельн, 2002.

13. Западно-европейские страны: особенности социально-экономических моделей./ Под ред. В.П. Гутника.-М.: Наука, 2002.

14. Чужиков В.І. Економіка зарубіжних країн: навчальний посібник.-К.: КНЕУ, 2005.

15. Иорданская Э. Расширение ЕС на восток: позиции Германии // МЭ и МО. – 2002. - № 2. – с. 67-74.

16. Кавешников Н.Ю. Лиссабонский договор и его последствия для развития ЕС // Актуальные проблемы Европы. – 2010. – №2. – С. 54-76.

17. Кузнецов А. Германский капитал за рубежом // МЭ и МО. – 2003. - № 10. – с. 32-41.

18. Политика хозяйственного порядка в Германии. – М.: Экономика, 2002. – 271 с.

19. Тимченко О. Особливості ринкової трансформації в Естонській республіці // Економіка України. – 2002. - № 9. – с. 78-83.

20. Трофимова О. Франция: новое в помощи развитию // МЭ и МО. – 2003. - № 9. – с. 40-47.

21. Чужиков В. Чеська модель регіонального розвитку // Економіка України. – 2004. - № 7. – с. 72-78.

22. Чужиков В., Чужикова В. Розширений Європейський Союз // Географія та основи економіки в школі. – 2004. – № 5. – с. 40-43.

23. Чужиков В., Чужикова В. Розширений ЄС в цифрах і фактах // Географія та основи економіки в школі. – 2005. - № 1. – с. 46-49.

24. Чужиков В.І. Модернізація регіональної політики Європейського Союзу // Економіка України. –2008. – №3-4

25. Шишелина Л.Н. Восточная Европа: два десятилетия между Москвой и Брюсселем // Современная Европа. – 2008 . – №4. – С. 73-86.

26. Блейклі Е. Планування місцевого економічного розвитку: теорія і практика. - Львів: Літопис, 2002. - 416 с.

27. Децентрализация: эксперименты и реформы / под. ред. Тамаша М. Хорвата. - Т. 1. — Органы местного самоуправления в Центральной и Восточной Европе. - Будапешт, 2000. - 494 с.

28. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС / Жак Зіллер. - К., 1996. - 154 с.

29. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. - Львів: ІРД НАН України, 2004. - 395 с.

30. Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка. Навчальний посібник.- К.: Видавництво “Наукова думка”, 2000. - 339 с.

31. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.С. Варналія. - К.: Знання України, 2005. - 498 с.

32. Словник-довідник Європейського Союзу. За ред. Ю. Марченко. - К.: КіС, 2001. - 152 с.

33. Немек Д. Местное самоуправление в Словакии / Дж.Немек, П.Барсик, П.Куклис // Децентрализация: эксперименты и реформы / под. ред. Тамаша М. Хорвата. - Т. 1. - Будапешт, 2000. - С. 345 - 393.

34. Нижник Н. Адміністративна реформа в країнах Центральної Європи: досвід для України /Н. Нижник, В.Лемак//Вісник державної служби. - 2003. -№ 2,- С. 32 -36.

35. Нинюк І. Організаційно-правові особливості формування професіоналізму державних службовців: досвід Республіки Польща / І. Нинюк // Вісник держ. служби України. - 2005. - № 2. - С. 19 - 23.

36. Лацина К. Местное самоуправление в Чешской Республике / К. Лацина, З. Вайдова// Децентрализация: эксперименты и реформы; под ред. Тамаша М. Хорвата. - Т. 1. - Будапешт, 2000. - С. 295 - 340.

37. Манова Д. Интеграция Болгарии в ЕС - провокация, к которой надо подходить умело и достойно / Деница Манова // Наука. Университет. 2002: материалы третьей научной

конференции преподавателей и студентов. - Новосибирск, 2002.
- С. 164 - 168.

38. Меморандум на правителството на Република България във връзка с молбата за членство в Европейския Съюз // Бюлетин Европа. - Декември, 1995.